

VELI-PEKKA LEPPÄNEN
valtiot. tri, historiantutkija

YRJÖ SIROLAN SÄÄTIÖ 70 VUOTTA
Malmin työväentalo
27. toukokuuta 2015

Puoluekoulutuksen uusi nousu - vankisellistä Sirola-opiston penkille

” ’Minusta täytyy tulla runoilija’, kirjoitti ylioppilas Yrjö Sirola (1876–1936) 1890-luvun lopulla isälleen, pastori Karl Gustaf Sirénille. Darwinismi ja tolstoilaisuus, sosialismi, realismi, nuorsuomalaisuus ja kansanvalistusaate veivät hänet kuitenkin tielle, jolla hän jätti isänsä kirkon, Jumalan ja kotimaankin. Hänestä tuli opettaja, lehtimies ja sivistystyöntekijä, suomalainen sosialisti ja kansainvälinen kommunisti, jolla oli työskansansa Suomessa, Yhdysvalloissa ja Neuvostoliitossa.”

Tällaisin luonnehdinnoin tutkija Venla Sainio aloittaa Yrjö Sirola -artikkelinsa (2007) Suomen Kansallisbiografia -teossarjassa, jonka kymmeneen jättiniteeseen on koottu noin 6 000 suomalaisen pienoiselämäkerrat.

Sainion mainitsemia Sirolan monia puolia emme tänään ehdi juurikaan kosketella.

Yrjö Sirola, aluksi

Kommunistijohtajat Hertta Kuusinen, Aimo Aaltonen, Ville Pessi, Aili Mäkinen ja Jaakko Kivi jättivät 31. toukokuuta 1945 oikeusministeriölle pyynnön saada perustaa Yrjö Sirolan Säätiö. Varat säädepääomaan oli saatu lahjoituksena joukolta sota-ajan poliittisia vankeja, joille valtio oli keväällä maksanut korvauksia vankeusajasta. (Läsnäolijat täällä tietävät nämä perustamisvaiheet minua täsmällisemmin.)

Huomiota herättää yksi kysymys: Miksi Sirolan säätiö? Miksi ei Kuusisen koulu? Otto Wille Kuusinenhan oli Skp:n perustaja, johtaja ja linjanvetäjä, ”rautainen perämies”, jonka nimissä opiston olisi kiistatta luullut nousevan.

Liekö syynä se, ettei kevään 1945 herkässä tilanteessa tohdittu nostattaa ylimääräisiä poliittisia ristiriitoja. Paasikiven kolmen suuren hallitus oli vastikään aloittanut, ja Skp:n johdossa haluttiin uskoa uuden koalition kestävän ja voimistuvan. Laitavasemmiston ulkopuolella O. W. Kuusisen nimeä kavahdettiin kaikkein vahvimmin, ja olisiko sillä hetkellä lupaa hänen nimikkosäätiölleen herunutkaan. Kuusinen oli totta kai ykkösnimi Skp:n sisällä, mutta vain sisällä. Kaikkialla muualla hän nautti maanpetturin mustinta mainetta.

Oma vissi mielenkiintonsa on siinä, että O. W. Kuusisen kuvia ja plakaatteja alettiin kantaa vasta vuoden 1946 vappujuhliissa (ei vielä 1945), ja että sos.dem. osapuoli poimi sen oitis käteväksi tekosyyksi lopettaa työväenliikkeen yhteiset vappukulkueet ja -juhlat. Ei mikään pikku päätös, ja laajemmin boikotti alkoi purkautua vasta 1990-luvulla, jo tyystin toisenlaisissa oloissa.

Sirola-säätiön nimen valintaan saattoi vaikuttaa sekin, että vanhasta illegaalisesta Skp:stä Yrjö Sirola oli yksi harvoista johtajista, joka oli kohdannut jokseenkin luonnollisen kuoleman – sanokaamme kunniallisen puoluekuoleman. Kuten tiedämme, 1930-luvun rajantakaiseen Skp:hen oli Stalinin vainoaalto pian iskevää raa’asti ja laajasti. Mutta Sirola ehti kuolla alta pois juuri ennen kuin hänetkin olisi mitä ilmeisimmin ammuttu. Enpä usko, että Sirola olisi mitenkään voinut siltä säästyä.

Joka tapauksessa – puoluehistoriaa kevään 1945 vinkkelistä katsellen – Sirola kelpasi hyvin säätiön ja puoluekoulun nimeksi. Spekulaationi ei tarkoita, että kyseenalaistan Sirolan sopivuutta tai pätevyyttä puoluekoulun keulakuvaksi, vaan haluan yksinomaan tuoda esiin valintaan mahdollisesti vaikuttaneita näkökohtia.

Maisema sodan jälkeen

Syksyn 1944 välirauhansopimus vapautti noin 800 kommunistia, ja kaikkiaan sopimus antoi turvan kaikkiaan 5 722 suomalaiselle, joiden katsottiin toimineen joko ”liittoutuneiden hyväksi tai niille myötätuntoisesti”. Jälkimmäisestä luvusta ylivoimaisesti suurin osa oli jatkosodan rintamilta karanneet sotilaat.

Nämä luvut eivät ole mitenkään valtavia. Paljon mittavampia olivat väkimäärät, jotka lähenivät ja lähtivät mukaan uuteen poliittiseen vasemmistoliikkeeseen talvella 1944–45. Kaikki kävi muutamassa kuukaudessa: luotiin Skdl, naisliitto ja nuorisoliitto, ja Skp sai oikeuden toimia. Niin ikään vauhdilla aloitti joukkojärjestö SN-Seura samalla kun SAK ja liitot kasvattivat jäsenmääränsä moninkertaiseksi. Kevään 1945 vaaleissa Skdl sai 400 000 äänestäjää, ja suunta pysyi joulukuun 1945 kunnallisvaaleissa.

Mainitsen nämä pari suuntaviivaa, jotta muistamme ja käsitämme paremmin tilanteen ja tarpeen, johon Yrjö Sirolan Säätiö osaltaan yritti vastata. Työväen ja työväenliikkeen sivistys- mutta etenkin koulutustaso oli pitkään ollut lievästi sanoen vajavaista, vain muutamien sos.dem. ja ay-pohjaisten opinahjojen varassa. Selvää, että ne eivät tuolla hetkellä – tyystin uusissa poliittisissa konstellaatioissa – olisi riittäneet missään tapauksessa.

Ainoa kommunistinen opinahjo, Moskovan Lenin-koulu, oli lakkautettu vuonna 1936. Sodan jälkeen Skp:n haltuunsa ottanut ryhmä oli 30-luvun Lenin-koululaisia, ja

sittemmin vankilassa oppiaan täydentäneitä, mutta uuden sukupolven uudet tulokkaat olivat tyystin koulutusta vailla. Ympäri maan oli joukoittain nuoria miehiä ja naisia, jotka olisivat hanakasti hypänneet uusiin tehtäviin, mutta joilta miltei yhtä monilta puuttui paitsi välttämättömiä perustietoja myös selkeämpää poliittista tietoisuutta, ts. puolueoppia. Vaistoa ja sydäntä on ihmisellä oltava, mutta politiikan taistoissa pitää löytyä muutakin. Brechtin ”Opi perusasiat” on kehoitus, joka pätee kaikissa yhteiskunnissa, kaikille sukupolville.

Sirola-opisto aloitti syksyllä 1945, Lauttasaaren Myllykalliolla. Seuraavana syksynä siirryttiin Hämeeseen Vanajan linnaan, jonka tiloissa opistoa pyöritettiin vuoden 1994 loppuun, siis likipitään 50 vuotta. Vanajanlinnan ensimmäisellä kurssilla 1946–47 istuivat mm. Mauno Tamminen, Veikko Lehtinen, Toivo Ryhänen, Pauli Salonen, Erkki Kumpulainen, Veikko Kansikas, Toivo Åsvik, Armas Nordgren ja Taisto Sinisalo. Aika liuta tulevia tekijämiehiä Skp:ssä, Skdl:ssä, lehdistössä, eduskunnassa ja virkamiehinä.

Vuosien saatossa opiston kävi moni sellainen, joka ei noussut johtoportaan vasemmalla laidalla. Mutta vaikeampi on nimetä montaa sellaista, jotka Sirolaa käymättä olisivat nousseet johtoon – ainakaan Skp:n johtoon. Sirolasta tuli siis välttämätön joskaan ei riittävä ehto pääsulle Skp:n kärkiryhmään. Hyvä tai paha, mutta opisto yhdenmukaisti heidän poliittista ajatteluaan.

Säätiön nykyisillä nettisivuilla todetaan lakonisesti: ”Yhteiskunnallisen kehityksen seurauksena Sirola-opiston kaltaiselle oppilaitokselle ei löytynyt enää mielekästä tehtävää ja säätiö lopetti opiston toiminnan.” Vuoden 1994 taloudellis-poliittisessa tilanteessa päätös oli kenties pakon sanelema, mutta uskaltaisin suositella jonkinlaista poliittis-filosofista paneutumista jokaiselle politiikassa häärväälle. Aina on syytä miettiä muitakin kuin puhtaasti päivänpoliittisia ratkaisuja, ja politiikassakin ilmenee – jos ei aina uskoisikaan – myös syvempiä kysymyksiä.

Mihin opistoa tarvittiin?

Jätän nyt syrjään propagandan, jota Sirola-opiston vastustajat vyöryttivät heti alusta asti, mutta tiiviimmin 1950–60-luvuilla. Kapinantekoa, kumousoppia, katutaistelutaitoja – niitähän opistolla heidän tietojensa mukaan omaksuttiin.

Vaan mitä opinnot todellisuudessa sisälsivät, mitä talo tarjosi?

Kuten totesin, yleissivistävän opetuksen tarve oli huutavin. Työläisnuorukaiset, jotka opistolle tulivat, olivat lähes kautta linjan 1–6-vuotisen kansakoulukurssin varassa. Sitä vankempaa koulupohjaa oli ehtinyt hankkia ani harva, mutta onneksi oppimishalu ja -kyky olivat yleensä korkealla.

Peruskurssilla siis aloitettiin perusteista, kuten äidinkielestä ja kirjallisuudesta, matematiikasta, biologiasta, maantiedosta, historiasta ja yhteiskuntaopista. Oli myös urheilua ja laulua. Muita kieliä kuin äidinkieltä ei opetettu. Poliittiset aineet olivat yhtä lailla tärkeällä sijalla. Piti omaksua perusannos ainakin Suomen ja kansainvälistä työväenliikettä, Nkp:n lyhyttä historiaa, poliittista filosofiaa ja leninististä puolue teoriaa, ylipäänsä marxismi-leninismiä.

Jälkeenpäin voi arvioida, että poliittinen opetus asettui täysin neuvostopainotteisiin uomiin alusta pitäen – eikä Nkp:lle kuuluisen ja siitä riippuvaisen puolueen opistossa muuten olisi voitu ajatellakaan. Skp:hän seurasi – vuoden 1956 lyhyttä harhapolkua lukuun ottamatta – varsin tarkoin neuvosto-ohjeistusta 1960-luvun lopulle asti. Ideologian puhtaus oli alinomaa keskiössä.

Mainio tutkimusaihe saattaisi olla, missä määrin opetukseen – vaikkapa kahtena ensi vuosikymmenenä – säteilivät Moskovasta Kremlin ja Vanhan Torin kulloisetkin tulkinnat, jotka varioivat aina maailmankommunismien järkytysten mukaan. Etsimättä nousevat mieleen eri vaiheita, kuten titolaisuuden tuomio 1948, Berliinin työläiskapina seurauksineen 1953, Unkari 1956, Kremlin ja Pekingin välirikko 1960-luvun alussa sekä Prahan kevät ja miehitys 1968.

Sirola-opiston opettajien mahdollinen kerettiläisyys on niin ikään kiintoisa kysymys. Esimerkiksi vuodesta 1948 asti opistossa opettanut Erkki Rautee seurasi kansainvälisiä virtauksia kohtalaisen hyvin, mutta sitä emme tarkemmin tiedä, paljonko hänen asiantuntemuksestaan saati mahdollisista epäilyistään siirtyi oppilaille asti. Samaten opistosta savustetun rehtorin Aira Kolulan (Sinervon) opetuksen anti saattaisi olla selvittämisen väärä. Ja 1960-luvun rehtori Erkki Salomaa oli siinä määrin omalinjainen ja omapäinen, erittäin valistunut toveri, että hänen historianlinjoissaan riittäisi paljon pöyhittäväää ja tulkittavaa.

Ilman painoarvoa ei jäisi sekään, että joku venäjäntaitoinen tutkija ottaisi työn alle sen Moskovan puoluekoulun, joka avautui suomalaisille jälleen syksystä 1954. Tuossa Yhteiskuntatieteiden instituutissa (*Institut obštsestvennyh nauk*) saadun opetuksen ympärillä on yhä paksult sumua, jonka asiallinen hälventäminen olisi paikallaan. Oma jännitteensä olisi vertailussa Sirola-opiston ja Moskovan-koulun opetussisältöjen välillä.

Vuosina 1954–88 Moskovan koulun kävi sentään viitisensataa suomalaista kommunistia, ei lainkaan mitätön otanta.

Uskon, että suurin apu ja hyöty Sirolassa opiskelleiden tuleville toimille koitui siitä, mitä käytännöllisiä valmiuksia ja tietoja he opistossa omaksuivat. Järjestötalous, järjestötekniikka, kirjanpito, yleislainsäädännön alkeet, kunnallislait – on lukuisia oppialueita, joiden hallinta edisti ja tuki heidän työtään valtuustoissa ja lautakunnissa,

eduskunnassa, osuuskauppa- ja ay-liikkeessä ja kaikissa järjestöissä. Normaali osallisuus yhteiskunnan demokratiaan ja parlamentarismiin, laki- ja säädösryteikössä puikkelehdinta, se oli heidän jokapäiväistä työtään – varmasti toistuvammin kuin opillinen pilkunviilaus ja kulloistenkin kanonisoitujen aatetulkintojen ulkoa opettelu.

Sirola-opisto oli kansankorkeakoulu, sanan aidossa merkityksessä. Monet kymmenet opiston käyneet tietysti jatkoivat lukujaan ylemmissä opinahjoissa, eivätkä he varmaan väheksyneet Vanajanlinnassa laskettua sivistyksellistä pohjaa.

Yrjö Sirola, lopuksi

Sensitiivisillä ihmisillä, runoilijoilla, jotka eivät onnistu täyttämään tätä elämänsuomusta, on suuri uhka ajautua pettyneiksi, kyynisiksi aikuisiksi ja vanhuksiksi. Yrjö Sirola oli ainakin tässä suhteessa poikkeus. Niin monet ovat kuvanneet häntä tarkaksi ja jopa yliherkäksi ihmiseksi, ”Skp:n omaksitunnoksi”, joka lopulta luhistuikin raastavien epäilyjen ja pitkän moraalisen dissonanssin alle.

”Hermoni ovat lopussa, alan nähdä esineet kahtena”, Sirola kirjoitti Edvard Gyllingille, kun kauhu alkoi lyödä yhä korkeampina aaltoina vuonna 1935. Hän oli marginalisoitumassa Skp:ssä ja oli selvästi jo vaaravyöhykkeellä, mutta itse kuolema oli nopeampi. Aivoverenvuoto katkaisi Yrjö Sirolan opettajantyön 18. maaliskuuta 1936 Moskovassa.

Ja asiaan kuuluvasti, aivan arvolle sopivasti: kohtausta iski kesken oppitunnin.